

Meer informatie

Meer informatie over de gemeente Bergen kunt u lezen op www.bergen.nl.

Voor meer informatie over toeristische mogelijkheden kunt u kijken op www.bergenaandemaas.nl.

Voor vragen of opmerkingen over het wandelroutenetwerk kunt u contact opnemen met het

Klant Contact Centrum van de gemeente Bergen, telefoon (0485) 34 83 83 of e-mail info@bergen.nl.

Kijk ook eens op de volgende websites:

- www.afferden-limburg.nl
- www.ajjen.nl
- www.siebengewald.com
- www.sevengewalt.nl
- www.archiefwell.nl
- www.wellaandemaas.nl
- www.wellerlooi.info

Het wandelroutenetwerk is mede mogelijk gemaakt door de gemeente Bergen, provincie Limburg

"Platteland in uitvoering" en Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling:

"Europa investeert in zijn platteland".

provincie limburg

Colofon

Tekst: Frans van Kuppeveld

Foto's: Gemeente Bergen

Bergen, juli 2011

Dit is een uitgave van de gemeente Bergen.

Aan deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

200 kilometer
knopen lopen

200 kilometer knopen lopen

Bergen is een gemeente met een overvloed aan natuurschoon, talrijke recreatiemogelijkheden, veel beeldende kunst en historische bezienswaardigheden. Verspreid over de gemeente zijn prachtige wandel- en fietsroutes uitgezet. Deze brengen u naar mooie dorpen en buurtschappen met ieder hun eigen identiteit. Op de fiets of te voet kunt u dwalen door ruisende bossen en over glooiende heidevelden met verstilte vennen. U komt langs recreatieplassen en langs oude boerderijen, kerken en kapelletjes. U kunt ook een schitterend gerestaureerd kasteel en een mooie molen bekijken, evenals ruïnes van een eeuwenoude kerktoren en een middeleeuwse burcht. En in elk dorp en buurtschap kunt u kunstwerken van beeldende kunstenaars bewonderen.

Samen met de plaatselijke dorpsraden heeft de gemeente een wandelroutenetwerk van ruim 200 kilometer ontwikkeld. Hiermee kunt u in etappes en in afstanden naar keuze op een ontspannen en sportieve manier nader kennismaken met al het moois dat de gemeente Bergen te bieden heeft.

Veel van wat u onderweg te zien krijgt, staat al beschreven in folders en brochures die bij de gemeente verkrijgbaar zijn of staat te lezen op informatieborden langs de routes. In deze folder wordt vooral aandacht besteed aan de historie van de verschillende dorpen, aan oude volksverhalen en aan legendarische personen.

Het wandelroutenetwerk

Het wandelroutenetwerk strekt zich uit over de hele gemeente Bergen - van Afferden tot en met Wellerlooi. Het bestaat uit wandelroutes en (dorps)ommetjes van verschillende lengtes, die aan elkaar zijn geknoopt. Het netwerk telt ruim 160 knooppunten, verspreid over maar liefst ruim 200 kilometer wandelpaden. De 16 startpunten met een informatiebord en parkeerplaats zijn met een S aangegeven op de kaartjes in deze folder. Met deze kaartjes kunt u, voordat u op pad gaat, wandelingen volgens uw eigen wensen uitstippelen.

De knooppunten

U bepaalt dus zelf uw route en het aantal kilometers dat u wilt wandelen. Het netwerk is in twee richtingen bewegwijzerd. Witte pijlen op rode bordjes begeleiden u van het ene naar het andere knooppunt. Binnen de bebouwde kom kunnen ook stickers op lantaarpalen (witte pijlen op een rode ondergrond) u de weg wijzen. Op de informatieborden bij de startpunten en op de kaartjes in dit boekje staan de knooppunten en de tussengelegen afstanden aangegeven. Onderweg ziet u bij elk knooppunt op een paal een uitsnede van de wandelkaart, zodat u precies kunt zien waar u bent en in welke richting u uw wandeling kunt vervolgen.

Wandelschoenen of laarzen

Het netwerk bestaat uit twee typen wandelpaden. De groene routes op de kaart zijn over het algemeen goed geschikt voor een wandeling met gewone (wandel)schoenen. De in blauw aangegeven paden kunnen echter flink drassig zijn. Het is raadzaam hier laarzen of stevige wandelschoenen te dragen.

Wij wensen u veel wandelplezier!

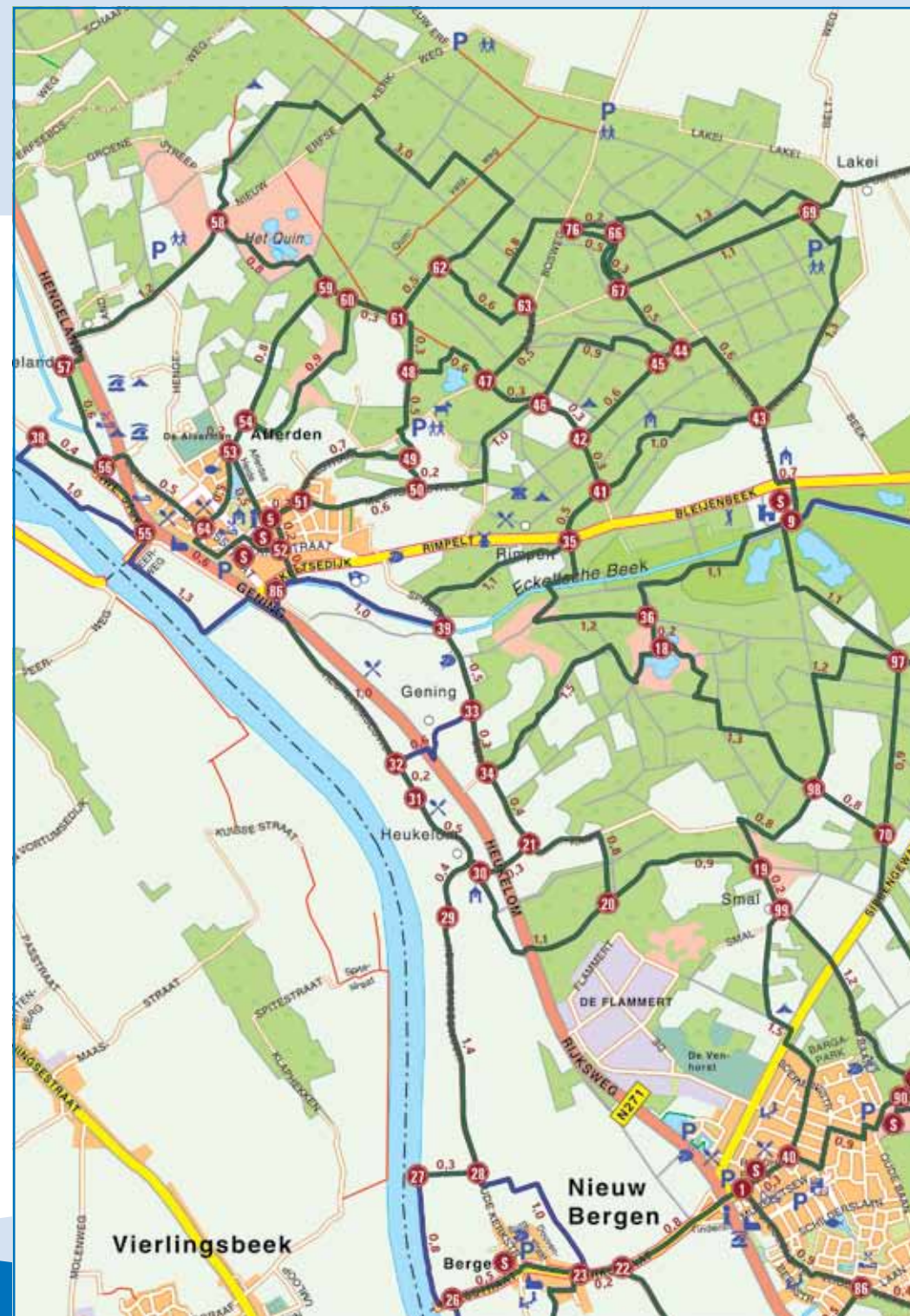
Afferden

De herkomst van de naam van het dorp Afferden is niet met zekerheid bekend. Sommige bronnen spreken van 'Afara' - een verwijzing naar een nederzetting bij een beek die in de Maas uitmondde. In het plaatselijk dialect heet Afferden nog altijd 'Offere'.

Het huidige Bergerbos was in het verleden één grote heidevlakte met stuifduinen en vennen. Pas tegen het einde van de 19e eeuw is de Afferdse hei - zoals het gebied toen heette - voor een groot deel met bomen beplant. Dat had twee voordelen: de boeren in de omgeving hadden niet meer zo'n last van stuifzand op hun akkers en het bos leverde veel hout op. Maar tijden en inzichten zijn veranderd. Staatsbosbeheer heeft enkele jaren geleden grote stukken bos gekapt om er weer meer heide te laten ontstaan. Op de hoogste stuifduin in Afferden staat een futuristische uitkijktoren. Vanaf deze toren heeft u een adembenemend uitzicht op de wijde omgeving.

Alvermannetjes op de Afferdse hei

Over de Afferdse hei bestaat een mooie oude sage. Een van de stuifduinen op de hei heet 'de Hopberg'. Daar woonde vroeger een dwergenvolk met de naam 'Alvermannetjes', zo wil het verhaal. De inwoners van Afferden wisten van het bestaan van de dwergen, maar niemand had ze ooit gezien. Of toch wel? Boer Dries van de nabijgelegen 'Heihof' vertelde graag dat hij ze wel eens had ontmoet. Op een zekere dag was hij op weg naar huis, na een bezoek aan een veemarkt waar hij een koe had verkocht. Het was al laat op de avond en hij was een beetje beschonken van alle brandewijntjes met suiker, die hij bij het beklinken van de verkoop tot zich had genomen. In het maanlicht zag hij plotseling aan de voet van de Hopberg een rijksdaalder liggen. Dries wilde het geldstuk oprapen, maar hij struikelde en viel in een diepe put. Hij belandde op kussens in een grote zaal, die geen ramen had maar mooi verlicht was met kroonluchters. Er dansten vrolijke mannetjes met kleurige puntmutsjes en lange witte baarden - de Alvermannetjes. In het midden zat koning Aart en naast hem zijn dochter, een schone jonkvrouw. De koning vroeg Dries of hij met zijn dochter wilde trouwen. Dan zou Dries altijd van al het moois in de Hopberg kunnen genieten en later zelfs koning kunnen worden. Dries had daar wel oren naar, maar opeens realiseerde hij zich dat thuis zijn vrouw, zijn lieve kinderen en zijn vee op hem wachtten. Die zou hij dan nooit meer terugzien. "Nee, dat nooit" zei hij. Op hetzelfde moment dreunde de aarde, het paleis stortte in elkaar en de Alvermannetjes sloegen huilend op de vlucht. Dries kwam aan de voet van de Hopberg weer bij zijn positieven toen de zon al hoog aan de hemel stond. Hij keek om zich heen, maar de rijksdaalder en de put waren nergens te bekennen.....

Kasteel Bleijenbeek

De naam van dit kasteel is afgeleid van 'blijde beek' in de betekenis van 'heldere beek'. Waarschijnlijk wordt hiermee verwezen naar de Eckeltsebeek, die in de eerste helft van de 14^e eeuw is gegraven voor de afwatering van veengronden in de omgeving. Bleijenbeek wordt in 1405 voor het eerst genoemd in oude geschriften, als dit landgoed eigendom wordt van de familie Schenck van Nijdeggen. Het landgoed bestaat dan waarschijnlijk uit een omstreeks 1390 gebouwde boerderij met een woontoren die zijn omgeving door een gracht. Later wordt het gebouw geleidelijk uitgebreid tot een middeleeuws kasteel. In 1589, tijdens de Tachtigjarige Oorlog, loopt het kasteel grote schade op. Pas een eeuw later is de herbouw en vernieuwing voltooid.

In 1709, als de familie Schenck van Nijdeggen uitgestorven is, komt het kasteel in het bezit van de familie Von und Zu Hoensbroech. Deze familie woont hier tot het begin van de jaren zeventig van de 19^e eeuw. Van 1872 tot 1900 wordt het kasteel als onderkomen verhuurd aan tachtig Duitse Jezuïeten, die hun land ontvlucht zijn vanwege de Kulturkampf. Daarna verblijft er tot 1911 een groep nonnen van de orde der Ursulinen. In 1917 wordt het kasteel verkocht aan koopman Prins uit Wassenaar, maar deze verkoopt het in 1924 wegens geldproblemen weer aan de Hoensbroechs terug. In 1937 wordt het kasteel eigendom van de familie Jurgens.

Half februari 1945 verschansen zich Duitse troepen in het kasteel, van waaruit zij hardnekkige vuurgevechten met de oprukkende geallieerden leveren. Op 21 februari 1945 wordt het imposante kasteel door de geallieerden gebombardeerd. Wat rest is een troosteloze ruïne - en dat is tot op de dag van vandaag nog zo. Tegenwoordig huist er een grote kolonie vleermuizen.

Aijen

De naam van het dorpje Aijen - in het dialect 'Uie' - is mogelijk een oude verwijzing naar de ligging in een rivierlandschap (vergelijk 'Ooijpolder'). Dat de Aijenaren in zo'n landschap wonen, weten ze maar al te goed: de herinnering aan de ernstige overstromingen van de Maas in 1993 en 1995 staat in hun geheugen gegrift. Ook in januari 2011 waren ze weer eens ingesloten door het hoge water.

Sint Antoniuskapel en Köpkesmert

Deze kapel is vermoedelijk omstreeks 1600 gebouwd. Dat zou uit de gotische bouwstijl en de vorm van de gebruikte stenen opgemaakt kunnen worden. De kapel is toegewijd aan St. Antonius Abt. Tot de fraaie inventaris behoren onder meer een altaar, een biechtstoel, een preekstoel en diverse houten beelden (waaronder enkele van de naamgever van de kapel). Ze dateren bijna allemaal uit de 17^e eeuw. Er staan ook twee 18^e eeuwse kerkbanken in de kapel. Het luiklokje in de toren is in 1648 gemaakt door Johannes en Henricus van Trier.

St. Antonius Abt wordt vaak in een habijt van een kanunnik afgebeeld. Bekend is namelijk dat zijn volgelingen - de Antonianen of Antonieten - zich vanaf 1297 van paus Bonifatius VIII kanunniken mochten noemen. Er bestaan dan ook vermoedens dat de kapel vroeger bij een kanunnikenklooster heeft gehoord. Maar bewijzen zijn daarvoor nooit gevonden.

De heilige staat vaak ook met een bedelstaf en een varken (met een klokje om de hals) als zijn metgezel afgebeeld. Dat heeft te maken met het feit dat zijn volgelingen geld en giften in natura mochten inzamelen voor armen en zieken. De Antonianen hadden dan gewoonlijk een staf met daaraan een klokje bij zich. Ook mochten ze varkens houden en die vrij laten rondscharrelen.

Bij de kapel staat een sokkel met daarop een bronzen varkenskop, ontworpen door kunstenaar Clemens Driessen. Het kunstwerk refereert aan een eeuwenoude traditie in Aijen. Al vanaf de 17^e eeuw wordt op of rond 17 januari (de feestdag van St. Antonius) bij de kapel een jaarlijkse 'Köpkesmert' gehouden. Die traditie zou haar oorsprong hebben in lang vervlogen tijden, toen men varkens(koppen) aan Germaanse en Keltische goden pleegde te offeren. Op deze Köpkesmert, die door het schuttersgilde St. Antonius Abt wordt georganiseerd, bieden inwoners van Aijen varkenskoppen aan. Deze 'köpkes' worden dan bij opbod geveild en daarna telkens opnieuw ter veiling aangeboden. Dat gaat net zo lang door tot er een flinke opbrengst voor de instandhouding van de kapel is bereikt. De varkenskoppen gingen vroeger naar de armen, maar tegenwoordig wordt er een nonnenklooster mee verblijd.

Bergen en Nieuw Bergen

De Bergenaren noemen hun dorp in het dialect 'Berge'. Dat lijkt veel op de gebruikte benamingen 'Barga' en 'Bargen' in kerkelijke registers uit de periode 1258-1380. Waar de naam van het dorp precies vandaan komt, is onbekend. Hebben de vroegere bewoners de rivierduinen in de omgeving misschien voor 'bergen' aangezien, zoals de duinen bij Bergen aan Zee?

Oud en Nieuw

Het dorp Bergen is ontstaan op een verhoogd gedeelte van de uiterwaarden van de Maas. Daardoor waren de bewoners meestal gevrijwaard van natte voeten als de rivier buiten haar oevers trad. Toch hebben hoge waterstanden van de Maas de bevolking vaak grote problemen bezorgd. Bergen heeft dikwijls als een soort eiland in een grote plas gelegen en was dan volledig geïsoleerd. De ernstige overstromingen van 1993 en 1995 kan men zich nog goed herinneren en ook in januari 2011 was het weer raak.

Vanwege haar ligging waren er voor het dorp Bergen maar zeer beperkte uitbreidingsmogelijkheden. In 1955 heeft de gemeenteraad daarom besloten aan de oostkant van de Rijksweg een nieuwe woonkern te stichten. Op 9 juli 1963 kreeg die kern officieel de naam 'Nieuw Bergen'.

De Romaanse toren

Op het kerkhof van Bergen staat een oude Romaanse toren, die bij een omstreeks 1250 gebouwde kerk heeft behoord. De toren bestaat uit drie geledingen. De onderbouw is van ijzeroersteen en was oorspronkelijk gepleisterd. Aanvankelijk was deze geleding niet toegankelijk, maar later heeft men er een opening in gemaakt, zodat deze als portaal van de kerk kon dienen. De geleding daarboven is van mergelsteen. In de late middeleeuwen is de toren verder verhoogd met bakstenen. De kerk is in 1827 vernieuwd maar in 1932 afgebroken, met uitzondering van de toren. Op een andere plek in het dorp werd een nieuwe kerk gebouwd.

De oude toren was na een grondige restauratie in 1942 een fraai monument, maar nog geen drie jaar later raakte hij zwaar beschadigd omdat hij in het schietveld van de strijdende geallieerde en Duitse troepen lag. Helaas is de toren daarna niet meer gerestaureerd. Wel zijn maatregelen genomen om verder verval te voorkomen.

Siebengewald

De naam van dit dorp doet Duits aan en dat is ook niet zo verwonderlijk. Siebengewald behoorde in de 17e en 18e eeuw tot Pruisen. Siebengewald is in 1817 bij een grenscorrectie met Duitsland, aan de gemeente Bergen toegevoegd.

In het dialect wordt de naam van het dorp uitgesproken als 'Siêbegewâld'. Waar de naam precies vandaan komt, staat niet met zekerheid vast. In een oorkonde van 1326 wordt Siebengewald vermeld als 'Zevenghwaet'. Later schrijft men onder andere 'Siebengewalt' en 'Se(e)vengewalt'. Over de betekenis van de naam bestaan meerdere theorieën:

- 'Sieben' zou afkomstig kunnen zijn van de zevenboom – een soort jeneverbesstruik. Het is goed mogelijk deze struiken op de hier aanwezige heidevelden groeiden.
- 'Gewald' (of 'geweld') duidt in de oud-Nederlandse betekenis op de macht over iets of iemand hebben of op het recht dat men ergens op heeft; het Duitse woord 'Gewalt' heeft onder andere ook die betekenis.
- Het kan ook zijn dat het een gebied was, waar zeven partijen recht op hadden om er heide te plaggen, turf te steken, bomen te kappen en vee te laten grazen.

Toen Siebengewald Nederlands gebied werd was het nog maar een klein gehucht. Vanaf die tijd vestigden zich er veel Groesbekers, wat tot op de dag van vandaag te merken is aan Groesbeekse accenten in het Siebengewaldse dialect. De Groesbekers zochten werk in de omgeving als dagloner en vestigden er kleine keuterboerderijen. Ze gebruikten de heidevelden om er bezems te maken en met strikken en klemmen vingden ze hazen en konijnen. De Groesbekers brachten ook het gebruik van bijnamen mee naar Siebengewald. Het gebruik van die namen kwam goed van pas bij het smokkelen van goederen over de Duits-Nederlandse grens. Tijdens het smokkelwerk bediende men zich vaak van die bijnamen om elkaar te waarschuwen als er douaniers in aantocht waren.

Siebengewald heeft van oudsher bij het dorp Afferden gehoord. Geleidelijk aan ontwikkelde het gehucht zich echter tot een dorp met een eigen identiteit. In 1868 kreeg Siebengewald een eigen parochiekerk. Deze is, net als bijna alle overige bebouwing, in de Tweede Wereldoorlog verwoest. De huidige St.Jozefkerk is in 1956 gebouwd. De bebouwing van Siebengewald strekt zich voornamelijk langs en in de buurt van twee hoofdwegen in westelijke en zuidelijke richting uit.

Rond Siebengewald liggen talrijke buurtschappen met oude namen zoals de Belt, de Vrij, de Koekoek, de Lakei, de Kleine en Grote Horst, de Kreeftenheide en Ottenskamp.

Well

De naam van dit dorp is waarschijnlijk afkomstig van het middeleeuwse woord 'welle': een loswal aan een rivier, waar schepen liggen om geladen en gelost te worden.

Het kasteel

Het romantische kasteel van Well is van oudsher een waterburcht. De geschiedenis van het kasteel begint in de 13e eeuw met de bouw van een donjon – een zware ronde toren met een doorsnede van acht meter. De donjon is op een verhoging gebouwd om geen overlast te krijgen van hoge waterstanden van de Maas. Om die verhoging te maken werd de grond rondom de te bouwen donjon uitgegraven en ontstond er een gracht.

De donjon had in eerste instantie de functie van verdedigingstoren. Vanuit die toren kon men de nabijgelegen overgang van de Maas en de wijde omtrek goed in de gaten houden. Later is de toren uitgebreid, zodat men er ook in kon wonen. Rond 1400 is de burcht ommuurd met hoektorens, voorzien van kantelen en schietgaten. De huidige toren met de ranke, gewelfde knobbelspits, dateert nog uit die tijd.

In 1588, tijdens de Tachtigjarige Oorlog, hebben de Spanjaarden het kasteel voor een groot deel verwoest. Aan het begin van de 17e eeuw liet de heer van Well een begin maken met het herstellen en herbouwen van het kasteel. De voor- en hoofdburcht zijn toen herrezen en ook de nu nog bestaande tiendschuur stamt uit die tijd. Behalve meer woonruimten kwamen er ook onderkomens voor de knechten en meiden en werden er schuren en ruimten voor paarden en koetsen bijgebouwd. De oorspronkelijke donjon is rond 1814 afgebroken.

Het kasteel is tot 1905 steeds in het bezit van adellijke families geweest. Daarna werd de jurist en industrieel Dr. Richard Wolters uit Düsseldorf de eigenaar. Hij was de laatste kasteelheer.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft het kasteel veel schade opgelopen. Na de oorlog is het kasteel door de Staat der Nederlanden als vijandelijk vermogen in beslag genomen. Het werd verkocht aan het Bisdom Roermond, dat er een stichting voor vormingswerk in onderbracht. In 1969 kwam kasteel Well in handen van de Limburgse Kastelenstichting, die voor een grondige restauratie heeft gezorgd. Sinds 1988 is het Emerson College uit Boston eigenaar van het kasteel. Studenten uit de Verenigde Staten wordt van hieruit een brede oriëntatie op Europa geboden.

Bezichtiging van het kasteel is niet mogelijk, maar de tuinen zijn wel opengesteld voor bezoekers.

Sagen rond het kasteel van Well

Er bestaan rond het kasteel van Well verschillende oude volksverhalen. Zo is er de sage van de drakentoren. Achter het kasteel is nog de romp van die toren te zien. Oorspronkelijk zou dit een torenmolen uit de 15e eeuw geweest zijn. Het is niet onmogelijk dat die ooit deel heeft uitgemaakt van de vroegere ommuring van het kasteel.

Heel lang geleden zou er een draak in een holle ruimte onder die toren hebben gewoond. Hij was daar neergestreken toen hij door hoogwater van de Maas uit zijn hol in de Ardennen was verdreven. De bewoners van het kasteel sloegen op de vlucht toen ze de draak in de toren zagen. Ook de bevolking van Well nam de benen voor het monster, dat mensen en dieren verslond.

De kasteelheer van Well kreeg daar niets van mee, want hij was samen met zijn vriend, de kasteelheer van Afferden, op kruistocht naar het Heilige Land. Op de terugweg naar huis hoorden de twee ridders echter wat voor verschrikkelijke dingen er in Well gebeurd waren. Ze aarzelden dan ook geen moment toen ze te paard bij de toren aankwamen en de draak uit zijn hol zagen kruipen. In volle vaart bleven ze om de draak heen galopperen, terwijl ze voortdurend tot de H. Maria en de H. Barbara baden. Uiteindelijk wist de heer van Afferden zijn lans in de opengesperde muil van het monster te steken. Tegelijkertijd doorboorde de heer van Well met zijn lans het hart van de draak.

De inwoners van Well konden toen weer met een gerust hart huiswaarts keren. Uit dankbaarheid is achter het kasteel, op de plek waar de draak werd gedood, een kapel gebouwd, die toegewijd was aan de H. Barbara. De dode draak werd teruggeworpen in zijn hol onder de toren. De stank die daar nog altijd uit opstijgt, herinnert aan het monster, zegt men....

Ook is er een sage over een gang onder de Maas bij het kasteel.

Er was eens een heer van Well, ridder Rudolf genaamd. Zijn jong gestorven vrouw had hem een tweeling geschonken: de meisjes Clotildis en Mechtildis. Ze waren onafscheidelijk tot ze op huwbare leeftijd waren gekomen. Clotildis trouwde met Wilhart - een niet zachtzinnig, krijgshaftig heer die vaak ver van huis oorlog voerde - en Mechtildis trouwde met heer Arnold van Geysteren.

Ridder Rudolf had in een zomer, toen de Maas bijna droog stond, een gang onder de rivier laten bouwen, die rechtstreeks van het kasteel van Well naar het kasteel van Geysteren liep. Dankzij die gang hoefden zijn dochters niet steeds over het water om elkaar te bezoeken, want de Maas was vaak een wispelturige rivier, met gevaarlijke stromingen, kolken en ijsgang.

Enkele jaren na de dood van haar vader stierf Clotildis. Haar man Wilhart hertrouwde met een zekere Guntruud, die al gauw erg jaloers op Mechtildis werd. Guntruud dacht namelijk dat haar man meer van Mechtildis dan van haar hield. Op zekere dag besloot Guntruud om een taart voor Mechtildis te bakken, maar door het deeg had ze een dodelijk gif gemengd...

Het was een stormachtige dag toen Guntruud en haar man Wilhart, in gezelschap van een groep dienaren, via de gang onder de Maas de taart naar Mechtildis zouden brengen. De Maas kolkte en bruisde. In de gang onder de Maas merkten ze echter niets van de storm en het woest kolkende en schuimende water. Ze waren al halverwege toen de gang plotseling openbarstte. Onder donder en bliksem spoelde de hele gang weg en daarmee ook Guntruud en Wilhart met hun dienaren. De duivel had hen gehaald....

Een andere sage gaat over een roverhoofdman, die met zijn trawanten de omgeving van Well onveilig maakte.

Eeuwen geleden trokken vaak woeste roversbenden stelend, brandstichtend en moordend door het land. Er heerste veel angst onder de bevolking. Maar de heer van Well was in die tijd een moedig man, die de bewoners van zijn heerlijkheid goed beschermde. Hij zorgde ervoor dat in alle buurtschappen gildebroeders de wacht hielden. Zelf reed hij voortdurend op zijn paard rond, spiedend naar naderend onheil. Er was al eens een troep rovers gevangen genomen, die hij had laten opknopen, maar de roverhoofdman had weten te ontsnappen.

Deze hoofdman had ontdekt dat de heer van Well iedere avond na zijn inspectieronde tegen middernacht op zijn paard terug naar het kasteel reed. De bandiet spande op zekere avond een touw over de oprijlaan. Gewapend met een sabel en een grote mesthaak wachtte hij liggend in een greppel op de komst van de kasteelheer. Deze naderde al snel op zijn galopperende paard. In de duisternis zag de kasteelheer het touw niet, het paard struikelde en hij tuimelde over de weg. De roverhoofdman wilde toeslaan, maar de kasteelheer sprong behendig overeind. Hij greep de schurk vast, sloeg hem zijn eigen mesthaak in het lijf en smet hem in de gracht van het kasteel. Daar verdronk de booswicht om klokslag 12 uur.

Het dappere optreden van de heer van Well werd snel in het hele land bekend en geen rover die het nog waagde zich in Well en omgeving te vertonen. Sommige opa's en oma's in Well zeggen tegen hun kleinkinderen dat ze niet te dicht in de buurt van de kasteelgracht moeten komen, want de roverhoofdman zit daar nog altijd te wachten om ze aan de haak te slaan en het water in te sleuren.....

Wellerlooi

De kasteelheren van Well hadden vroeger de beschikking over uitgestrekte jachtvelden. Wellerlooi dankt daaraan zijn naam, want het tweede gedeelte is afkomstig van het oude woord 'loo(i)' dat op een bos of een open plek in een bos duidt. In het dialect wordt het dorp 'De Loi' genoemd.

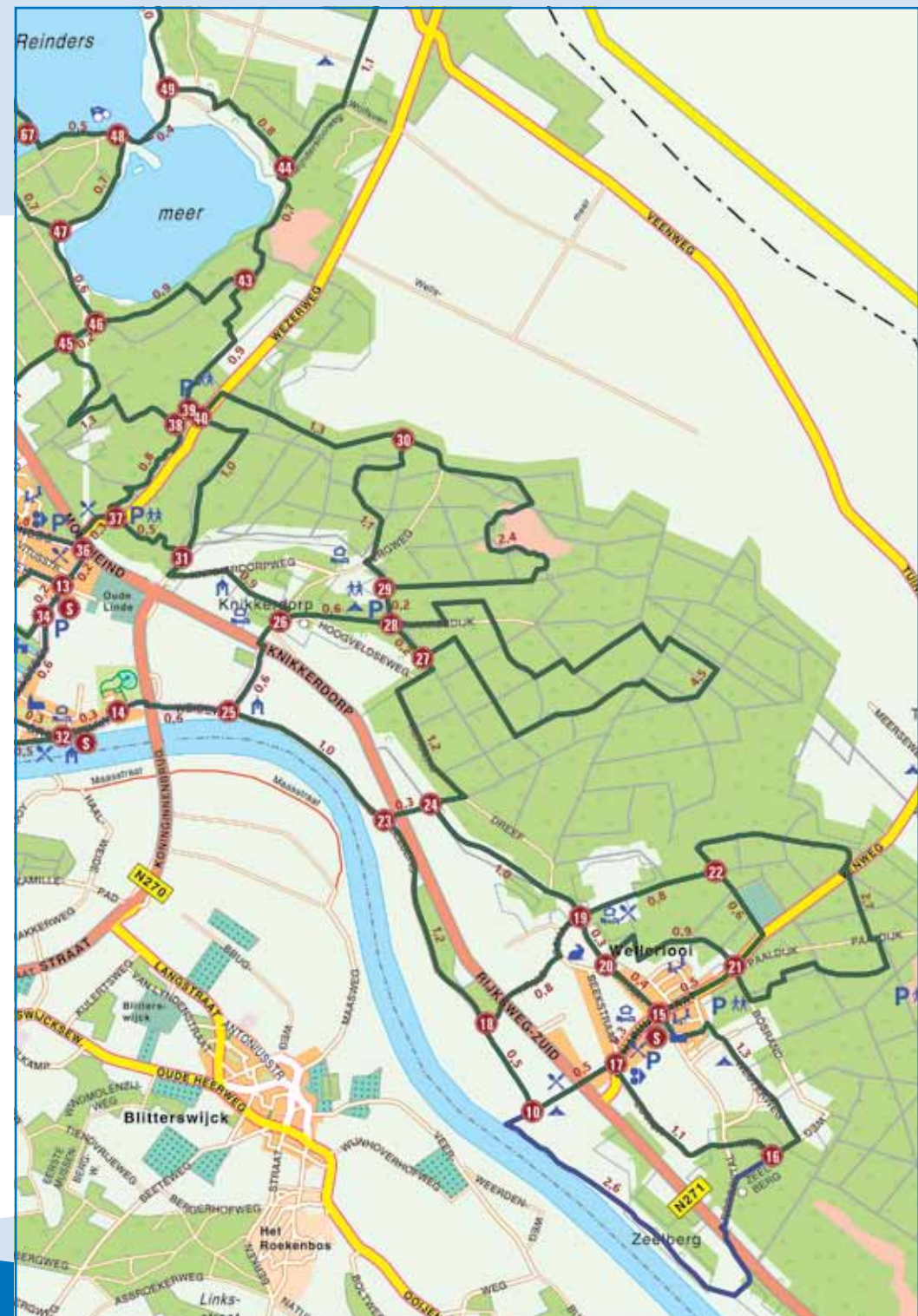
De grieze kèl

In de jaren dertig van de vorige eeuw woonde op landgoed de Hamert Theophil Wagner, geboren in 1874 in Polen. Het was een grote man, met een flinke baard en lange grijze haren - vandaar dat hij in Wellerlooi en omstreken 'de grieze kèl' werd genoemd. Ze noemden hem ook wel een kluizenaar, omdat hij in een hutje woonde, niet ver van de toenmalige Rijksweg. Het hutje stond half boven en half in de grond. Er stond ook een ingegraven Mariakapelletje bij, dat tevens dienst deed als kelder-ruimte. Als slaapruijnte gebruikte hij een soort lage huifkar. Bij het optrekje had hij een moestuin aangelegd en wat fruitbomen geplaat.

Toen Theophil Wagner er kwam wonen hing hij een bordje op met de tekst 'Geen toegang. Eenzaam mensch'. Maar misschien juist daardoor kreeg hij veel aanloop van nieuwsgierige mensen. Inwoners van Wellerlooi brachten soms wat eten voor hem mee. Ook kinderen mochten wel eens een kijkje bij hem nemen. Als men hem aansprak antwoordde hij altijd vriendelijk in het Duits en bezoekers mochten hun handtekening op een van de muren van zijn huisje zetten. Ze konden ook ansichtkaarten van hem kopen, waarop hij bij zijn hutje of bij zijn huifkar stond afgebeeld. En hij genoot een zekere faam als kruidendokter.

Af en toe deed Theophil zijn woonverblijf op slot en dan trok hij met zijn huifkar naar Duisburg, om daar zijn pensioen op te halen dat hij als mijnwerker had opgebouwd. Soms stalde hij zijn kar bij een boer in de buurt en dan was hij wekenlang weg. Maar hij dook altijd weer op. De laatste keer dat men hem heeft gezien was in 1940, kort na de inval van de Duitsers. Hij vertrok toen met zijn slaapwagen en droeg op zijn rug een kruis. Vermoedelijk vluchtte hij voor de Duitsers, die op de Hamert een oefenterrein inrichtten. In Wellerlooi deed daarna echter lang het verhaal de ronde dat Wagner een spion of agent van de Duitsers was. In de jaren dertig was hij vaak aan de Maas signaleerd en volgens de geruchten was dat om de Nederlandse verdedigingslijnie te bespioneren. Maar daarvoor zijn nooit bewijzen gevonden. Niemand heeft ooit nog wat van 'de grieze kèl' gehoord of gezien.

De plek waar het optrekje van Theophil Wagner heeft gestaan oefende tot ver na de oorlog een grote aantrekkingskracht op de inwoners van Wellerlooi en omgeving uit. Ook nu nog lopen mensen erheen als ze een wandeling op de Hamert maken.

Hart van de Maasduinen

Het grootste deel van Nationaal Park De Maasduinen ligt in de gemeente Bergen. De Maasduinen bestaat uit natuurgebieden die eigendom zijn van Stichting het Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer, de gemeenten Bergen en Gennep en een aantal particulieren. Zij stemmen het beheer van hun terreinen op elkaar af zodat er sprake is van één geheel.

In Nationaal Park De Maasduinen ligt de langste rivierduinengordel van Nederland. Deze duinen zijn ontstaan in de laatste ijstijd, zo'n 10.000 tot 20.000 jaar geleden, toen hier een toendraklimaat heerste. Zand uit het drooggevalen Maasdal werd door westenwinden over grote afstanden het hoger gelegen land opgeblazen, waardoor duinen ontstonden van soms wel 20 meter hoog. Vanwege de hoefijzervorm worden ze ook wel paraboolduinen genoemd. In de loop der eeuwen zijn de duinen merendeels begroeid met bomen, struikgewas en/of heide. Een groot aantal duinen is echter door de tijd verloren gegaan als gevolg van erosie of door bewerking voor de landbouw. Daar waar sinds de middeleeuwen kaalslag van duinen plaatsvond, ontstonden vaak zandverstuivingen. Omdat de boeren in de omgeving steeds meer klaagden over het stuifzand dat op hun akkers terecht kwam, zijn vanaf het einde van de 19e eeuw veel duinen met dennenbomen beplant. De afgelopen jaren zijn op een aantal plekken de oude stuifzandgebieden echter weer hersteld.

Het nationaal park is zo'n 20 kilometer lang en ruim 4200 hectaren groot. Het gebied is van landelijk en zelfs Europees belang vanwege de hier voorkomende speciale landschapsvormen en bijbehorende plant- en diersoorten.

De Hamert

Dit oude landgoed maakt deel uit van het Nationaal Park De Maasduinen. Het is een heel gevarieerd natuurgebied met naald- en loofhoutbossen, uitgestrekte heidevlakten, vennen, oude akkers en weilanden. De Hamert is circa 900 hectaren groot, wat overeenkomt met wel 1800 voetbalvelden.

Bezienswaardig op de Hamert is onder meer het 'Vorstengraf' - een van de grootste nog bewaard gebleven grafheuvels van Nederland. Deze grafheuvel heeft deel uitgemaakt van een omvangrijk grafveld, dat in de jaren dertig van de vorige eeuw grotendeels verloren is gegaan door ontginning en afgraving. Het Vorstengraf dateert uit de midden-bronstijd, zo'n 3500 jaar geleden. De doorsnede van de grafheuvel is 25 meter; de hoogte bijna 3 meter. Gelet op deze afmetingen moet hier een belangrijk persoon begraven zijn. De grafheuvel is in 1992 gerestaureerd. Het eigenlijke graf is onaangeroerd gelaten.

Op de Hamert staat ook een oorlogsmonument. Het herdenkt de zeven verzetsstrijders die hier tijdens de Meistaking van 1943 door de Duitsers gefusilleerd zijn. Het St. Antoniusgilde uit Well heeft het monument in 1990 geadopteerd. Elk jaar op 4 mei organiseert de gemeente Bergen samen met het gilde een stille tocht naar het monument.

Aan de zuidkant van de Hamert ligt het Gelderns-Nierskanaal. Dit is in 1770 gegraven en diende als afwateringskanaal voor op Duits gebied gelegen landbouwgronden. Het loopt vanaf Geldern richting de Maas. Aan de Duitse kant van de grens is het een echt kanaal, maar bij de Hamert is er meer sprake van een grillig verlopende, snelstromende beek. Door het aanzienlijke hoogteverschil en de grote waterafvoer in natte perioden heeft de beek steile oevers uitgesleten en een prachtig beekdal met afgesneden meanders gevormd. In die meanders staat het water vrijwel stil en krijgt dan vaak een roestrode kleur. Daar komt dan ijzerrijk kwelwater naar boven. Het omringende loofbos en de rijke onderbegroeiing zorgen voor een welhaast exotische sfeer.

Jan den Duvel

Rond 1900 stond vlakbij de 'Wellsche Hut' aan de Duitse grens in het bos een kleine herberg van Jan Janssen uit Groesbeek. Jan had een grote zwarte baard en droeg altijd een lange zwarte jas. Veel mensen waren bang voor hem. Vanwege zijn nogal woeste uiterlijk en gedrag werd hij 'Jan den Duvel' genoemd. Samen met zijn vrouw Antonia, die hij 'Teun' noemde, heeft hij veel door de grensstreek gezworven. Ze woonden aanvankelijk in een kleine woonwagen, die Jan zelf moest trekken. Als smokkelaar en stroper zorgde Jan voor hun levensonderhoud. Toen ze ouder werden besloot Jan in het bos bij de 'Wellsche Hut' een kleine herberg te bouwen. Omdat Jan voor hen een goede bekende was trok zijn herberg veel zwervers, stropers en smokkelaars aan. Jan stond ook wijd en zijd bekend om zijn danskunst. Vaak trok hij zijn klompen uit en dan maakte hij zijn 'duvelsdans', die veel bewondering van zijn publiek oogstte. In 1916 is Jan op 75-jarige leeftijd gestorven. De plek in het bos, waar zijn herberg heeft gestaan, is nog altijd terug te vinden.